

Az igaz út.

Minden kornak megvan a maga jellegzetes sajátsága. Az egyik a test kultuszát helyezi előtérbe, a másik a lélek üdvösségére fekteti a fősúlyt. Az egyik a vallás lobogója alatt harcol, a másik a politika útvesztő szövevényeibe vész el. Az egyik a tudománynak él, a másik a művészetekben merül el. Az egyik a háborus jelszavakat hangoztatja, a másik a béke áldásait hirdeti. Az egyik az egyéni jogok kiharcolására fegyverkezik, a másik a szociális egyesülésben látja boldogságának az útját. Így alakul a történelem s foly tovább, mint egy óriási folyam, amely újabb meg újabb hullámok alakjában tör utat magának a bizonytalan jövő felé.

A mi korunk az ellentéteknek a kora. A legszélsőségesebb irányok küzdenek egymással. Mint a nagy viharok idején a természetben a hideg és meleg, a por és az eső, a felhő és nap-sugár, a keleti és nyugati légáramlások rendetlen összevisszaságban kavarnak körülöttünk s ebben a természeti kaoszban az ember elveszíti tájékozó képességét: így vagyunk a mai kor valási, politikai, gazdasági, erkölcsi és világnézeti kaoszában. Anarchizmus, szocializmus, kommunizmus, individualizmus, nacionalizmus, diktatura, demokrácia és más jelszavak röpködnek körülöttünk a levegőben. Zűrzavar van mindenütt. Felborult nem csupán a népek politikai és gazdasági egyensúlya, hanem a lelki élet vizei is annyira megzavarodtak, hogy az ember nem látja azt az utat, mely tisztább vizekre, nyugodtabb tengerre vezetne. Természetes, hogy ebben a zavarosban felszínre jutnak olyan elemek, amelyek nyugodt és csendes időkben el voltak iszapolva s létezésükről még fogalma sem volt az embernek. Az ilyen bizonytalan időkben előtérbe nyomulnak a zavarosban halászni szeretők, akik éppen ezt a bizonytalanságot használják fel a mások megrontására s a maguk javára. Ezért van, hogy manapság annyi panasz hangzik el az igazságtalanságok és embertelenségek miatt.

Ebben a zavaros és bizonytalan világban fel van borulva a lelki és erkölcsi értékeknek a multban kialakult rendszere, amit erkölcsi világrendnek nevezünk. Ezért hallunk lépten-nyomon keserű kifakadásokat, amelyek így szólnak: a mai időkben a becsületes ember nem boldogul. A mai kor a bűnösök, a rosszak, az erkölcs-telenek kora. Itt a munka nem a boldogság útja. Könnyebben haladnak előre a korhelyek, a naplopók, mint a munkás és becsületes emberek. Ma a könyökkel előretörő szánalmas mosolygással tekint a szerény és alázatosra s azt élehetetlennek nevezi. Mellét verve fennhangon dicsekszik a duzzadó önérték nevében a maga fölényességével. És ezek a példák ragadnak, s magukkal sodorják még azokat is, akik egy kiegyensúlyozott világ nemesebb légkörében növekedtek. Nem csoda, ha a jobbak lelkében fölmerül a kérdés: vajjon halad-e az emberiség előre, vagy pedig az általános kultúra csak üres máz, amely alatt visszafejlődik az ember erkölcsileg?

Ez a kérdés annál jogosultabb, mert amilyen zavar van ma az erkölcsi életben, éppen olyan felfordult állapot van a vallás világában. Különbözik is ez a kettő elválhatatlan egymástól. Tiszta erkölcs a tiszta vallás gyermeke, romlott erkölcs a megromlott vallási érzésből táplálkozik. Hamis irányok, téves jelszavak rontották meg az emberiség vallási érzését és gondolkozását is. Egyik oldalon a legsötétebb butítás eszközeivel az embert a vakhit és babona hinárájába terelik. Itt elveszíti józan belátását, helyes ítélőképességét és vak elfogultságában átkot kiált és fegyvert ragad minden józan felfogás és tiszta belátás ellen. Ezért van nagy keletje az okkultizmusnak, mint valláspótléknak. A másik oldalon ennek ellenhatásaképpen megindul a lázadás a vallás ellen, s azt nemcsak gúny tárgyává teszi, Istent kiküszöbölve a világrendjéből, hanem fegyvert csörtet, s kardot ránt a vallás teljes kiirtására. Ime így áll szemben egymással a mai kor gyermeke vallási tekintetben is. Mintha kialudt volna a jövődöntő útját mutató világosság.

Mi, akik szemlélői vagyunk ennek az elkeseredett harcnak, az ellentétek ilyen merev szembeállításának, megdöbbenve állunk meg a kor eme fojtó légkörében s kérdezzük: hát nincsen más kivezető út? Ha lelkünk ragaszkodik a valláshoz, akkor a vallás neve alatt minden vakhit és babonás képzelődésnek helyet kell adnunk. Ha pedig józan értelmünk tiltakozik ezek ellen, akkor egyenesen a vallástalanság és istentelenség karjaiba kell

dobnunk magunkat? Vajjon nem volna és nincsen más útunk, hogy ebből a zavaros helyzetből jobb és tisztább világba jussunk? Vajjon ez a felfordult állapot a vallás végső romlását jelenti?

Itt, ebben a válságos helyzetben nyomul előtérbe a józan vallás szolgáinak nagy és szent hivatása. A tudomány szűrőjén át megtisztítani az életnek megzavarodott vizét s azt a lélek táplálására alkalmassá tenni. A józan kritika rostáján át különválasztani a tiszta buzát a konkolytól és polyvától; rámutatni arra a kösziklára, amelyen a hitnek és vallásnak állandó hajlékot lehet építeni; világosságot gyujtani a lelkekben, amelynek fénye beragyogja a kibontakozás útját és irányát; kitűzni a szebb és boldogabb jövőnek a lobogóját s ezen lobogó fennen hordozására mindenkit fellelkesíteni: ime ezek a szent és nemes feladatok várnak mi reánk. Ebben a munkában vezérünk és utmutatónk az evangelium, a maga eredeti szépségében és tisztaságában.

Az az út, amelyen aki jár, az nem jár a sötétségben, hanem övé lesz az „élet világossága“. Ezen az úton összetalálkoznak azok, akik eddig ellenségkép állottak egymással szemben s kezét fogva a testvériség meleg érzésétől indítatva, együtt haladnak az istenországa felé. Bárcsak ez a megbomlott világ minél előbb megtalálná ezt az igaz utat!

Vári Albert.

Izenet a Cenk tövéből.

(Előadás a budapesti Dávid Ferenc Egyletben 1936 november 13-án.)

Messziről, idegen ország vadregényes bércei közül jövök, hogy lelkemben az unitárizmus szellemével s annak jövőjében vetett hittel eleget tegyek a megtisztelő felhívásnak, mely a nagymultu és előkelő budapesti Dávid Ferenc Egyletben csekélységemnek a megjelenésre alkalmat adott.

Talán mondanom sem kell, hogy a régi kulturával és szabadelvű szellemmel méltán dicsekedő Braşov városából, a páratlanul szép Cenk tövéből meleg üdvözléte hozok mindazoknak, akik ma itt jelen vannak, vagy legalább idegondolnak. Tudom, hogy ez üdvözléthez örömmel csatlakozik egész Románia unitárius népe.

De hozok izenetet is, mely tulajdonképpen szerényigényű előadásomnak tárgyát képezi s a lelkemben élő vágyaknak és vallásos mnggyőződésnek halvány kifejezője akar lenni. Ugy is mondhatnám, hogy előadásomban szeretnék röviden reámutatni arra, hogy milyennek látom az unitárizmust magunk között s azon túl is, és hogy milyennek szeretném látni.

Mielőtt ezt tenném, hazulról indulva ki, legalább futólag érinteni akarom azt is, hogy a szűkszavu feljegyzések és a hagyomány szerint az unitárius eszme Braşovban már századokkal ezelőtt ismert volt, sőt templom is állott a hivek rendelkezésére. Azonban a türelmetlen évtizedek száraz esztendei kiszívták a bizonyára még elég mélyre nem eresztett gyökérnek a nedvét. Az üldözés szelleme, mely a XVIII. században fokozott mértékben divatos volt, elődeinket megfosztotta a templomtól, ami a braşovi unitárius egyházközség életét is egyidőre megszakította.

Meg akarom említeni azt is, amit talán nem mindenki tud, hogy történelmi emlék is hirdeti Braşovban az unitárius nevet. Az egykori unitárius vallásu erdélyi fejedelemnek, János Zsigmond után a másodiknak és ebben a vonatkozásban utolsónak, *Székely*